

PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK.

Második, befejező közlemény.

A hibásan második könyvnek nevezett első könyvben¹ három színdarabot és egy dramatizált vitatkozást találunk. A darabok: Turnus, Florentina, Naso; a vitatkozás: Thetis és Lieus vetekedése. Az elsőnek címlapja ez:

LOSSONCZI GYMNASIUMBA PRODUCALT TRAGEDIA.²
TURNUSNAK AENEAS ÁLTAL LETT SZOMORÚ TÖRTÉNETE.

Beszéllő Személyek.³

Prologus	Satyra	Jupiter
Drances	Követ	Junó
Turnus	Iris	Jupiter
Satyra	Junó	Juturna
Latinus	Iris	Aeneas
Satyra	Satyra	Turnus
Turnus	Aeneas	Epilogus
Satyra	Követ	
Latinia	Latinus	
Satyra	Satyra	
Turnus	Juturna	

Prologus (1—20) szokás szerint a közönséghez fordul:

»Régi Nemes vérből eredett s ide gyűlt Uraságok
Tiszteletes Rendek virtusnak útára vezérink
És egyes Aszszonyaink meg mondom mire tzelünk.«

¹ Itt az ideje, hogy a hibásan szót megfejtsük. A II. könyvnek lapja 1—97 illetőleg 106-ig vannak számozva, az elsőé pedig 98—251-ig. A látszat azt mutatja, hogy egyiknek a másikhoz mint folytatáshoz nincs köze, pedig van. A II. könyvet a másoló ugyanis előbb csak 1—97-ig számozta és mivel a következő darabnak, Phaedranak számára kevesellte a hátramaradó hat levelet, azt üresen hagyta s így vitte át a számozást folytatólag 98—251-ig. Később kánikulai nagy szomjúhozásában a másoló avagy talán ezúttal inkább szerző vagy fordító a tisztán maradt hat levelet Thetis és Lieus vetekedésével töltötte meg.

² Látszik az eredetiben, hogy a »k« betűt kivakarták. Egy későbbi kéz a »Tragédia« szót »Tragico Coméd.«-ra javította.

³ A személyek annyiszor vannak megnevezve, a hányszor fellépnek.

A tárgy: Aeneas és Turnus párviadala. Pár sorban oda veti az előzményeket is. Turnus serege lankad s nincs más hátra, mint hogy a vezérek párviadalban döntsék el a viszályt, mire különben Turnust fogadása is köti.

És Turnus »tüzesíti magát, s mérgébe bolondul.«

Drances az első szereplő (21—32) gúnyolódva szólítja meg Turnust:

»Bezzeg Turné minap köpted a' markodat

Régen vár Eneas a fekete lére
De már mikor kéne a dolgot végtére
Hajtani; jéggé vál a Legényke vére

Az Úrfi, ha magát tsak ekkép fojtatja
Lavinia szűztől bizony el mosdatja
Eneas, neki lesz Latinus az Atytya.«

Turnus erre (33—44) büszkén válaszol:

»Kész vagyok ellene pontba ki szálni
Turnus az a' kire fog ma találni«

s mintha Aeneas kerülné a viadalt, így folytatja:

»A puha Trojai Nép nagy urának
Állani kelletik a parolának.«

Kéri Latinust, hogy kössön Aeneassal fegyverszünetet; hadd váljon el a dolog, kire derül a nap »deli fénye«.

Satyra is megjelen (45—46), de már nagyon színtelen a beszéde:

»Turnus sebes tüzét valyon ki oidhatja
Talán meg nyerheti bölts szívvel az Attya.«

Latinus király Turnushoz (47—85) intőleg fordul:

»Nagy szívű nemes Ifjú« »Országom szeme fénye
ved be tanátsom.«

Vegyen mást feleségül. Lányát nem adhatja, mert Jupiter Aeneasnak szánta. Ő és felesége jobban szeretnék Turnust, de hogy szavát Turnusért megszegte és Aeneas ellen harcol, azóta örökös baj és veszély fenyegeti mindkettőjüket. Ha egyszer Turnus is elvész, majd a Rutulusság és az olaszok szemében ő lesz a hibás, mert lányának kérőjét a gyilkos keze közé adta. Kéri, tekintse apját, ki Ardea földén érte kesereg.

Satyra (86—87) jelzi a hatást:

»Ezen fontos szókra Turnus nem enyhüle
Sőt ez orvosságtól sebc öregbüle.«

és valóban Turnus (88—99) arra kéri Latinust, hogy ne epeszsze magát érette. Bízik fegyvere élében, célra találó nyilában. Hiába takarja el Aeneast ezúttal anyja homálylyal, hiába fut; dárdája el fogja érni.

Satyra most (100—101) Latiniához fordul, hogy könnyével tartsa vissza Turnust. Latinia (103—114) zokogva esdekel Turnusnak, — kit megőszült árva feje gyámolának nevez s kire az olasz trón és Lavinia vár — hogy az nap ne csapjon össze a trójaiakkal, mert vész fogja érni. Turnus válasza előtt ismét Satyra (115—123) emel szót. Rátereli a figyelmet a valószínűleg anyja mellett álldogáló Laviniára, értesít elpirulásáról, mikor anyja ráczélt s a hallgatók helyett megjegyzi:

»E' gyönyörű remeket Turnus jobb volna ne látná.
A' szerelem tüze hogy ne ragadná a viadalra.«

Turnus (124—149) biztatja Latiniát. Ne könnyezzen érte s ne forgassa előtte a veszedelmet, mert ő ki akar szállni csatára. El is küldi követül Idmont, hogy hívja fel Aeneast másnap hajnalban párviadalra. Majd buzogányához fordul:

»Kész segedelmem erős buzogányom
Földre leverve lesz a' kire hányom
Jöszte segítsd Eneast ma le verni . . .«

Szeretné Aeneas fejét annak háta megé tenni.

Turnus után újra Satyra (150—155) okvetetlenkedik, szűkségtelenül leírván Turnus harci dühét s azt a vérontásra készülő »szilajos bikához« hasonlítván.

A következő 15 sorban (156—170) Idmont, Turnusnak követét állítja a szerző elébünk, a ki a »trójai sántz közepén« író szeretőjétől levelet kapott s azt most felolvassa. A szerelmes levél ugyancsak szárazon tudósítja Idmont, hogy Aeneasnak nagy kedve van Turnust agyon verni, mert bízik Jupiterben és hogy a trójai vezér küldött is hét követet Turnushoz a »frigy tetszése felől«. A levél első és végső sora jellemző mutatónyul álljon itt:

»Kedves Tiszteletes és nekem esmeretes!

— — — — —
Ezzel pontot adok, s hív szeretőd maradok.«

Idmon után Iris (171—180) áll elő szintén tudósító gyanánt. Elmondja kilétét s értesíti a közönséget, hogy Juno egy hegyen állva szemléli Latinus és Aeneas táborát s Turnusnak nénjét Juturnát magához hívja. A következő pillanatban pedig magát Junót halljuk Juturnához beszélni (181—208). Fájt ugyan az istennőnek mikor férjével, Jupiterrel a nympa kedvére nyugodott, de még sem óhajtja, hogy Turnus horogra akadjon. Kéri azért Juturnát; tüzelje, bátorítsa Turnust s ösztökéli, hogy, ha öcsce

lankad, segítsen rajta szószegéssel is, ő megfelel mindenért. Szavait így végzi:

»Mit keseregsz látod hogy vár lankadva barátod
Élte veszélybe forog nekie hányva horog
— — — — —
Meny szaporán ne heverj sok gyülevészt ma le verj
— — — — —
Veszen ezer Regement tsak legyen élete ment«

Iris most (209—232) ismét átveszi tudósítói tisztét.

Előbb Junóhoz fordulva megjegyzi, hogy Juturna hiába megy segíteni, mert Turnust akkorra földhöz ütik, aztán a nézőkhöz beszél:

»Lássák Asszonyoméék ott vagyon egy hegyen
Latinus kotsiján négy lovakon megyen
— — — — —
Két szép szürke tsikó Turnus Urat viszi« stb.

Leírja Latinus, Turnus és Aeneas kivonulását a viadal színterére, szól a párbajt megelőzőtt áldozásról s mondókáját így végzi:

»Látják esküszik is Enea már maga
Mindjárt érzetik itt a viadal szaga.«

Satyra ízetlen megjegyzése után (233—234) egyszerre csak az áldozók állanak előttünk. Aeneas (235—258) a napra, holdra, csillagokra, Jupiterre, Junóra, egyszóval minden szentre esküszik, hogy, ha Turnus győz, a foglyok visszaadtnak, a trójai had elvonul.

»Hogy ha pedig enyim lész az arany alma
Melyet engedjen a Jupiter irtalma
Nem lész az Olaszon Trojának hatalma
Nem kel sem országa sem nyoltz köves malma
Inkáb azt akarom hogy egygyek légyenek.«

Maradjon Latinus királynak, ő majd népével várost épít a lányának: Laviniát.

Itt az író egy érthetetlen Satyraféle megjegyzést szúr közbe, szájába adván azt egy követ nevű vagy hivatalú szereplőnek, talán Idmonnak:

»Alo jó Bajazom nézd miként esküsznek
Job lesz ha mind kettenurgyéra feküsznek
Azon jót alusznak mint egy juhász bunda
Mert sokat esküdni illetlen és sunda.«

E kis félbeszakítás után Latinus esküszik (263—282) az »Aeneastól említett szentekre« és a többire, kiket az elfeledt, hogy hitét meg nem rontja s elég lendülettel erősíti:

»Bár a száraz Föld a Tengerbe fakadjon
 A tenger szárazzá légyen s el száradjon
 Bár az Ég Pokolba zuhogva szakadjon
 Csak hogy fogadásom illendő maradjon
 Mint e' páltza többé élő fa nem léssen
 Magára zöld ágat s levelet nem vészen

— — — — —
 Ugy akarom hogy az Eneas mondása
 Állandó legyen ne essén változása.«

Turnus — Satyra szerint (283—286) — annyira fél, hogy alig talál helyet az oltárnál s az érte aggodó Juturna (287—300) elkezdí feddni a rutulokat, hogy Turnust magára hagyják. Eszökbe juttatja a szolgaságot, ha Aeneas győzne s felhívja őket, hogy kardot ragadva kövessék.

A párbaj félbeszakításáról s az azt követő harczról Satyra tudósít bennünket (301—316). A végén Jupiterhez esd:

»Oh Jupiter e' két népet már tekintsd meg
 Feleségedet is haragjáról intsd meg.«

Erre Jupiter (317—332) csakugyan megintí Junot, hogy ne ellenségeskedjék, hiszen úgyis tudja a végzetet. Az a trojaiakra való örökös leselkedés nem is illik egy Jupiter nejéhez és ha eddig ő engedett is:

»— — — Legyen végbe vihetted
 Ennél többre se ásíts, mert már ellened állok.«

Junó (333—346) »bár nehezen«, de megadja magát. Leteszi fegyverét, mert szereti Jupitert, csak azt az egyet kéri:

»Troja nevét ved el s az Olasz nemet ó ne temesd el!
 — — — — —
 Légyen olasz vérből minden Albani gyökérből
 A koronát viselő számos időkre kelő.«

Jupiter megnyugtítja nejét (347—357):

Oh szép Angyalom és Feleségem
 Enyhüljön tüzesült haragod már
 Mely gerjedt bakatella dologból
 Immár készvagyok a mire kértél
 — — — — —
 E két népnek olasz neme léssen
 — — — — —
 Meg lásd téged örökre imádók.«

Most az istenek elhagyják a színpadot s átadják a tért Juturnának (358—371), ki elhagyatva Turnus jövőjén kesereg.

Keserűen kifakad Jupiter ellen: mért tette halhatatlanná; mit vétett, hogy el kell veszíteni testvérét. Majd a földet kéri, hogy vegye be őt is mélységes keblébe. Juturna siránkozása után a párbajozók állanak szemközt. Aeneas (372—379) gúnyolódva kérdi Turnust, miért fut, úgyszólván Pilatushoz jut ebédre. Végül nagy hangon kérkedik:

»Bár a Csillagokba rejtsek tégedet
Mégis ki kergetem belőled lelkedet.«

Turnus (380—383) adonisi szakban válaszol. Nem Aeneas ijeszti őt, de az istenek vannak ellene.

Itt következik legügyetlenebb része a színdarabnak. Érdeemes, hogy a maga klasszikus rövidségében ide iktassuk:

»Szaladnak Olasz falhoz: Epilogus.
El megyek én magam is meg látom hogy mire mennek.
Meg ölé: Eneas.
Meg öltem már Turnust ott fekszik lássátok
Nymphák, és Nénnyei ott van sirassátok
Ha nem hiszik itt van kardomon a vére [követhez Idmonhoz]
Te is mit fénteregsz lodulj innen fére.
Epilogus.
Mindeneket láték és mindeneket le beszéllek. stb.«

A két küzdő tehát nem is viaskodik, csak egyszerűen elszalad s midőn a nézők elől eltűntek, Epilogus úr baktat elő, hogy nézze, mit csinálnak. Aeneas azonban gyorsan visszarúgta, eldicsekszik véres tettével s a nem tudni hogyan oda cseppent Idmont elkergeti. A párviadal bővebb leírását Epilogus (389—442) veszi át, ki ezzel egyúttal be is zárja a színdarabot. Foglalatja ez. Aeneas nyíllal Turnust czombján megsebesíti. Turnus lerogy, minek láttára az olasz legénység iszonyún felsikolt. Daunus fia elismeri, hogy érdemes a megöletésre, de kéri Aeneast, tekintse vén apját. Aeneas már eldobja vas buzogányát, de ekkor:

»Látá hogy szép Pantallér vagon Turnus nyakába
— — — — —
Hogy ettől Pallánst fosztotta Turnus az Embertelen«

A hős újra felharagszik, spadélyával átszúrja Turnus mellét. Utolsó négy sora:

»Ily szomorú vége lett Turnus életének
Eneast fogadá a király vejének
Igazgatója lett Latium földének
Itt vége a Musák szomorú versének.«

Az ötödik színmű egy teljes moralitás. Hol játszották, ezúttal a címlepel nem mondja meg.

DISZES-KOMEDIA : FLORENTINA.¹

A' FÉRFIAKNAK ÉS ASSZONYI RENDEN LEVŐKNEK HISTORIÁJA.

Jádszó-Személyek :

A' Férjfiak Patronusa	A' király
Az Asszonyok Patronaja	Úri Ember
Tréfás Szolga	Katona
Florentina	Kereskedő kalmár
Szűz Leány	Részezes Ember
Esthera	Özvegy Ember
Susánna	Musák
Judith	Bé rekesztő Személy

A szokástól eltérőleg Prologus nincs, de a nézőknek szokott megszólítása most sem marad el. A Férjfiak Patronusa, az első szereplő így kezdi beszédét (1—36):

»Egy Lelket viselő igaz Atyafiak
 Díszes tekintetű tündöklő Urfiak
 Kik ide gyűltetek s vagytok hazafiak
 Ékes ábrázatú Leányok s Ifiak.
 Legyetek kis korig beszédemre készek
 Terhetek sokáig bizonynal nem lészek
 Csak míg előtökbe egy nagy kérdést tészek

— — — — —
 A' kérdés ebből ál a mely fel tétetik
 E széles világon a mi szemléltetik
 Mi legszeb ékeseb a' mi teremtetik.«

Sokan törték ezen már fejöket, de hiába; a kérdés rámaradt. Ő tehát körülnézván a föld kerekességét, a kinyílt rózsánál, gyémántnak, aranynak, ezüstnek fényénél, liliomnak fejérségénél szebbnek találja a térfi ékességét:

»Mert nézd meg a Legény testének állását
 Nézd meg gyöngy szemei fénylő ragyogását
 Nézd meg lábainak gyönyörű járását
 Bizony e világon nem találod mását.«

Az Asszony Patrona (37—64) elismeri »A szép Férjfiaknak deli ékességét«, de ha körülnézi a világot, legszebbnek az asszonyi szépségét itéli. Nincs olyan remek munkája Istennek, mint a nő. A férfi csak 18 éves koráig szép, azután bajusz és szakál csúfítja el. A Férfi Patronus (65—68) ugyancsak kifakad ellene:

¹ E szó: »Florentina« későbbi írás a cím lap többi részénél. A betűk szétfolytak, a papiros ránczot vet, másféle betűknek nyomai láthatók; szóval minden arra mutat, hogy Florentina helyén valami más állott.

»Hol vetted magadat Férfi gyalázója

Hogy lehetz te annak ily rút motskolója
Hisz ebből vett téged tested formálója.«

Az indulatossá váló vitakozást a Tréfás Szolga (69—80) vágja ketté, ki — nevetségessé akarván tenni az asszonyok Patronáját — elmondja, hogy ő kegyelme azért gyalázkodik annyira, mert egy férfi jól eldöngette s ő viszont a férfit egy dézsa moslékkal öntötte le. Ezért a virtusáért azután a nők elsőnek tették.

A férfiak Patronusa (81—88) jó ízűt nevet a nagy pártfogás miértjén s az asszonyi szépséget okolja sok derék ifjúnak, a hős Hectornak és Trojának vesztéért is, de az asszonyok Patronája (89—100) hazugságnak mondja mindazt, a mit azok ketten reá fogtak. Nem áll el attól, míg csak vére buzog, hogy a kegyes asszony legszebb a világon. Végül Florentinát, a világ ékességét hívja fel, hogy beszélje elő a jó kegyes asszony anygali szépségét. És Florentina nem is hagyja cserben, széltében-hosszában (101—172) leírja »az ékes Asszonyt.« :

»Mert nézd körül mely szép teste sistemája
A' Fülemülének nints oly szép nótája
Mint az; hogy hangítsál arany színű szája
Ne légy hát szépsége motskoló vargája.«

Ábrázatja anygali, szeme gyémántos, válla szebb a skofium-kötésnél, haja aranyszál, ajaka Venus oltára, homloka fehérebb a liliumnál, nyaka elefánttetem, szemölte szivárvány, keze fehér márvány.

»Szájából ha beszél lépes méz költözik
Mind két ajakába kedvesség öltözik

Tiszta Sephirus kő mellye illatozik
Fejér gyöngy virággal a mely virágozik

Márvány kőnél szebbek mind a két lábai

Karbunkulus kövek térde kalátsai
Tiszta arany drótból állanak inai
Két szép arany almák nőttek kebelébe
Egy-egy gyémánt bimbó ezek tetejébe
Nints oly fene Tigris kinek a kezébe
Ha akadna: hogy ne örülne szívébe

Egy szóval valami gyönyörködtetheti
A' szívet, a' szemet örvendeztetheti
Igaz szeretetét szivbe gerjesztheti
Mind azt az Asszonyban ki ki meg lelheti.«

Ehhez járul még a virtus: az alázatosság és a kegyesség, melyekért méltán dicsérik a nőket a muzsák,

Florentina után a Szűz Leány áll elő (173—184) azzal a régi argumentummal, hogy:

»Ha hát a Férfiak olyan igen szépek

— — — — —
Mint a szép asszonyok, mért a férfi képek
Kéretik a Leányt; nem a fejr Népek.«

Lám, ő még csak 14 esztendőös, már is sokan kérik. A kis szűznek dicsekedését a Tréfás Szolga veti vissza tréfásan (185—188):

»Ejnye kő születte tzfira kis Dámája
Ne hidjetez neki, hazug ennek szája
14 esztendőst ki venne hozzája
Férhez adná magát pedig nints párnája.«

Most következik a Férfi Patronus (189—208), ki inkább hallgatná — mint mondja — a róka csevegését, mint e rút dicsekvést:

»Bolond mi a szépség? tsak köd és dög s pára
A leg szeb virág is meg aszik sokára.«

A piros arcz ránczos lesz, karcsú derékra púp nő, mosolygó szem elhomályosul, klárisajak elhalaványul s

»A Vénusból gyakran vén hús folyamodik.«

Az igazi nemességet, a soha el nem vesző kedvességet a jó erkölcs, istenfélelem, bölcsesség és vitézség, a virtus adja meg.

A vádra, mintha a szépség mit sem érne, megfelel a bibliai Esthera (209—236). Elismeri, hogy a virtusnak nincs szüksége szépségre, de szép testből az is több ékességet mutat. Lám az ő szépsége is meghódítá szoros ellenségét Asverus királyt és noha árván maradt, mégis sok népen uralkodott. A szépség nagy Isten áldása, főleg ha kegyesség járul hozzá. Nem jól folyik annak vére, ki az asszonyi szépséget nem dicséri.

Susánna (237—264) nem szépségével hanem szűzességével dicsekszik. Elmondja, hogy neve »Liliomot tészen«, hogy »két átkozott bírák«, kiknek buja szerelmére nem hallgatott, lator gyanánt ítélő székre vitték, de Dániel által

»Akadt mind kettőnek horog a nyakára«

Ebből az a tanuság, hogy senki »Hamis bizonysgot más ellen ne tégyen« s az asszonyok tanuljanak tőle szűzességet, melylyel a férfiak felett állanak.

Judith (265—296) nőket a gyávaság vádja ellenében védi. Drága kincs a szűzesség, de a vitézség felette áll:

»Ez által sok szegény legény méltóságra

— — — — —
Sok Betyár sok Juhász ment nagy uraságra.«

Sok példát tudna idézni, de most csak magát említi. Holofernest ő egyedül segítség nélkül győzte meg s nem volt férfi, ki vele (Judithtal) harczra mert volna kiállni. A férfiak csak szájhősök, otthon hízelkednek s a korcsmákon verik az ellent:

»Holott ha kel menni reszket a pofájok.
A' mely miatt gyakran tele a gatyájokj«

Az ő gyenge keze nem kardra vagy kapára termett, hanem »a drága szép ruhák varására«, mégis kiállott a csatára.

A vádoló és védő beszédek elhangzása után következik a szavazás, mikor is a különböző rangú és rendű férfiak hosszabb vagy rövidebb mondókával indokolják álláspontjukat.

Első a Király (297—320). Neki nincs főbb gyönyörűsége, mint az ő drága szép kincses felesége. Benne van reménysége, dicsősége, élete:

»Nem bánom bár felét híres országomnak
Elenség hajtsa el s felét jószágomnak
Csak hogy békét hadjon az én Galambomnak
Mert úgy vígasztalást nem lelek magamnak.«

Bölcs Salamon is azt mondja, hogy az asszony a férfinak ékes koronája. Ne bántsa hát senki feleségét, mert kardja »rá mégyen«.

A Szűz Leánynak (321—324) ugyancsak tetszik e beszéd s mindenben szolgálatjára ajánlja magát a királynak.

Másodiknak az Úri Ember tesz (325—340) tanúbizonyságot. Szerinte is:

»E világnak minden fényes boldogsága
Csak köd hamu pára, nintsen valósága
Kinek Felesége van jó kegyes drága
Annak vagyon leg szeb s leg drágáb jószága.«

Nem akar sokat dicsérgetni, de asszonyok nélkül a világ nem sokára végére jutna.

Harmadszor a Katona 341—352) szól fel:

— — — — —
»Be jártam nagy részét ez széles világnak
Minden szegit lyukát nagy Magyar Országnek
Qvartélyosa voltam a kisseb Kunságnak
— — — — —

De azt most nem mondom; mondok valóságot
Hogy soha se láttam oly drága jószágot
Mint az ékes Aszony sem oly boldogságot.«

A Tréfás Szolga (353—356) gúnyosan hitetlenkedik:

»Ritka hiti hid el biz a Katonának
Hazugságal telyes ne hidj a szájának.«

Negyediknek tanuskodik, illetőleg szavaz a Kereskedő (357—376), de nem ám az asszonyok, hanem a férfiak patronusa mellett. Csodálkozva hallgatta a sok dicséretet s gyanúsítja az eddig szavazókat:

»Talám az Szűz Leány fogta el szíveket:

Ő maga keservesen panaszkodik:

»Mert nékem meg vallom hogy a Feleségem
Nem segítség hanem fele ellenségem

— — — — —
Mint bibort úgy tartom a Feleségemet
Még is mint kellene nem szeret engemet.«

Futással, járással szerzi kenyerét s mindent megtett, a mit csak neje kívánt s az mégis megcsalta. Keserűségében katonának készül.

Az elbúsult kereskedőt Részezes igyekszik vigasztalni (397—404):

»Kedves édes Komám ne rontsd el magadat

— — — — —
Fel hozza még az Úr ragyogó Napodat
Meg hal Feleséged, s nyered világotad.«

Igaz, hogy az övé nem költ ruhára, de annál többet borra. Csak akkor örül:

»Ha a Csutorásné a kutzkóba hija:

Ha onnan hazajő »dunnog dunnog bolondozik az urát motskolja«. Azért ő mindenkinek azt javasolja, meg ne házasodjék. Ha pedig már »unalomra egyé párosodott«:

»Korbáts szígyártónál mindenkoron ott ál
Vágd mint lovat s feljen rajta a' szoknya vál.«

A két nőgyalázó után újra pártját fogja az asszonyoknak az Özvegy Ember (405—428). Szemrehányólag fordul a Kereskedőhöz és a Részezeshez:

»Azért hogy egy kettő olyan taláztatik
A ki részezesnek s egyébnek mondatik
A többi olyannak azért nem tartatik.«

Szomorúan megvallja, hogy mióta felesége megholt, oda minden öröme, dicsősége, mert — így kiált fel —:

»Nints is szeb áldása itt az Embereknél
A' menyeyi Úrnak a Feleségeknél.«

A vitatkozást és szavazást a Király rekeszti be (429—432.) Megszámlálja a voxokat s a férfi elleneseket háromszorta többnek találja a férfitárolóknál. Erre a Férfiak Pátronusa (433—444) szégyenkezve jajgat:

»Ah nyavajás Fejem imé mely tsúffá lett,
Mert nekem a kotzka imé vakot vetett.«

Csodálja a nők mellett harczolóknak esztelenségét és a késő bánatra emlékezteti őket. Florentina azonban (445—448) közbevág s röviden kiadja neki az utat:

»Meg mondatott neked hallod e te ne szoly
— — — — —

Nints rád semmi szükség meny előlünk oszoly.«

Még erélyesebb a tennivágyó, harczrakész Judith hangja (449—452):

»Nem kel Komám Aszony vélek 'semberélni
Az eb születteket ki kel pemetélni
Ha pedig ki nem megy környül kel metélni.«

Ekkor a Férfiak Patronusa (453—456) egy tréfás felkiáltás után:

»Ejnye kutya szette vette puldi piti
Né! a szegény Legényt mint betsteleníti.«

megijedve az asszonyok tízágú fegyverétől hőiesen elszalad. Hű társa mint a vitában, úgy a futásban is a Tréfás Szolga (457—460), ki azonban még futtában így fenyegetődzik:

»Köszönyétek hogy a golyobis falatunk
El fogyott s be fagyott a kard markolatunk
Mert most meg mutattuk volna hogy hol lakunk.«

Midőn ekképen megtisztult az asszonyok főmocskolóitól a levegő, Florentina (461—468) vigalomra hívja fel a nők mellett tanúskodott férfiakat:

»Jertek vígadozzunk fogjatok kezeket
— — — — —

Legyen nagy örömbe ki ki most közülünk
Együnk igyunk és majd Játékra kerülünk.«

Utolsó sorában a Musákat köszönti fel, kik alatt valószínűleg a női erények személyesítőit: Esztert, Judithot és Zsuzsánnát érti. Szavait az utána szóló Király is (468—484) a Musákhoz intézi a férfiak nevében:

»Mi is vig Musáink ide kívánkoztunk
— — — — —

Szép Szűzek hozzátok juttunk ohajtoztunk
— — — — —

Tudjuk Személyünket ti is kívánjátok
Peretz s borotokat tőlünk nem szánjátok.«

És mintha eddig más nevében szerepeltek volna mindannyian, elég ügyetlenül kiált:

»Hátha még nevünket s rangunkat tudnátok
Tudjuk szívesebben hogy minket látnátok
Seregünkben Király s Úrfi találtatik« stb.

Beszéde végén így áradozik:

»Oh mely gyönyörűség lészen már életünk

— — — — —
Minthogy oh szép Musák véletek lehetünk.«

Aztán iszik s felköszöntője ez (485—486):

»Egéséssel Musák Erzsébet Susánna
Sokáig éljete, éljen szép Diána.«

Utána az »Urfi iszik« (487—488):

»Én is azt kívánom szívből ő utánna
Hogy sokáig éljen Esther Judit Ánna.«

A két felköszöntésre az Asszonyok Patronája válaszol (489—492):

»Mi is azt kívánjuk szívünk rejtekeiből
Leg mélyeb helyének éppen fenekéből
Az Úr élteteket maga székéből
Őrizze s áldja meg az Egek Egéből.«

Utoljára iszik az Özvegy Ember s ezt a Musák köszönik (493—496).

A színmű végső személye nem Epilogus ezuttal, hanem az Asszonyok Patronája, ki is a következőképen concludál:

»Mindnyájan látjátok nagy nyájasságunkat
A' musákkal való mulatozásunkat

— — — — —
Edig olyak voltunk mint az árva madár

— — — — —
De boldogok vagyunk a' mint látjátok már
De mi úgy értük el ezt a boldogságot
Hogy fel magasztaltuk az Asszonyi ágot.«

Kéri az asszonyokat, hogy a nagy dicséretért »Ember szollással« ne fizessenek a játszóknak, a legényeknek pedig azt comendálja, hogy házasodjanak, mert feleség nélkül az élet csupa unalom:

»Mert mitsoda kérlek a Világ szépsége
Megmondtuk a kegyes Asszony szelidsége
A' ki ere szert tett derül annak Ége
Mi multságunknak vagy on itten vége.«

A hatodik és utolsó színdarab — mert Thetis és Lieus inkább csak párbeszédese elmeséltatás — Ovidiust a száműzött nagy római költőt veszi tárgyul. Főleg merész anachronismusa miatt érdekes. Nemesak visszajuttatja Násot, Augustus kegyelméből Rómába, de Losoncra is elviszi s a diákokkal komáztatja,

mi által egészen korfestővé válik. Azonban hadd beszéljen a darab magáért. Czímlapja:

LOSSONTZONN PRODUKÁLT TRAGÉDIÁ.¹
NASONAK SZÁM KIVETÉSE, VISSZA HÍVATÁSA, S OKA.

Jádszo-Személyek.²

Prologus	Cupido
Augustus Császár	Ovidius két Barátai
Két Consul	Két Geták
Négy Consiliarius	Két Losontzi Deákok
Ovidius Naso	Notárius
Ovidius Felesége	Morio
S. Leánya Perilla	Novem Musae
Venus Isten Aszszony	Epilogus

A színművet Prologus (1—24) nyitja meg, mint Florentinát kivéve valamennyit, és szól, mint máskor is, előbb a közönséghez:

»Atyák kik ez helyre fel gyülekeztetek
Aszonzóságok, s kedves szűzek le ültetek«

aztán adja tárgyát a darabnak:

»Egy híres vers szerzőt siratni jöttetek
Mi e jó Poétát siratva sirattyuk

— — — — —
Augustust magát mint Bírót mutatjuk
Osztán Tanátosít sorba meg mutatjuk

— — — — —
Azt is elől adjuk egy kis jelenésbe
Hogy Naso Losontzon volt számkivetésbe.«

s ezt a meglehetősen nagy anachronismust Vergilius példájával menti:

»Dido Eneással nem volt szeretésbe
Még is Virgilius tette egyezésbe
Talám e szabadság nekünk meg adatik
Kik közt ditső Naso könyve olvastatik.«

A végső két sora ezen versszaknak ismét olyat ígér, a mi ellenkezik a történeti igazsággal:

»Végre a Scithák közt Naso nem hagyatik
Hanem hazájába vissza hívatatik.«

Az első szereplő, ki Prologus után két consulával a színpadra lép, Augustus, a nagy császár, ki — saját szavai szerint

¹ A »k« betű kivakarva.

² Az eredetiben tévedésből »J« helyett »Z« áll.

(25—69) — reszketve hordja vállain roppant birodalmának terhét s óva inti a közönséget a csalóka külfénytől:

»Ugy nyuljon akárki királyi páltzához
Hogy ezernyi ezer bajt kötöz bajához.«

Elsorolja mennyit kell küszködnie a németekkel, ráczokkal, pártosokkal, médusokkal, pannonákkal stb. Törvényt is adott, hogy a város megmaradását biztosítsa és lakosságát a bujaság ellenében megóvjá:

»Még is ama tiltott szeretet Mestere
Sok fertelmességet versekbe kevere
Sokat kiket edig ellenség fegyvere
Nem fogott; el rontott s Venusnak meg nyere.«

Naso a római katonák elsatnyulásának az oka:

»Veszen hát ki ez a pokol Pozdorjája
A ki a szüzesség emésztő rosdája
Legyen a Geták közt lakása s hazája
Fertelmes szerelmét azoknak diktálja.«

Az első Consul (70—90) megnyugszik a császár kegyes rendelésén:

»Mert a ki így rontya meg az Ifjúságot

— — — — —
El fajtalanítja a katonaságot
Halált is érdemel — — —»

Egy hajdúval mégis előhívhatja Ovidiust, ha netán »szólhatna meg maradására.«

A második Consul (91—122) már hosszabb mondokával és dühösebben támad az előhívott Ovidiusra:

»Előbbe állottáll hazánk veszedelme
Mond meg mi veszetség és bolondos elme

— — — — —
Mi vitt rá hogy írál ily undok verseket

— — — — —
Ha ezt szenvedjük oda a szüzesség
Oda a' tisztaság s a szemérmesség.«

Hogy Ovidius versei »lábba állhatnának,« nagy kárára lenne a nemzeti vérnek, mert sok nemtelen fattyú csúszna közibe. Már is sok bajt szerzett:

»A gyenge Leányok szerelem nótákat
Danolnak, s a' Férfi nézi a Dámákat

— — — — —
Hogy hát a bujaság el ne terjedhessék

— — — — —
Ovidius Naso számki vettették.«

A consulok után a consiliariusok beszélnek még terjedelmesebben és példákkal is illusztrálják Ovidius verseinek rossz hatását. Így az első Consiliarius (123—186) keserves bánatjára saját fiát hozhatja fel például:

»Volt egy jeles fiam virágzó fényében
Kedves kívánatos vala természetben
Ragyogott a Virtus szeme kerekébe.«

Szeliden nevelte fiát s Phaebusnak vagyis a tudománynak szentelte, hanem egyszer azt vette észre, hogy:

Pirosló ortzáji sárgába borulnak
— — — — —

Pénzem emésztette javam vesztegette
Kur—ját szerette gusztusát követte
— — — — —

Nasot kedvelte, s Attyát meg vetette
Kártyázott koczkázott hált szeretőjénél.«

Mikor kérdőre vonta, hasznos könyve nem volt egy sem, csak Naso »volt kintse s fő jószága.« Hiába intette s ütögette somfa bottal is' a rossz útról csak nem tudta letéríteni. Végre mikor kitagadta:

»Le vetette nyakkal magát a Toronyból.«

Igy járhat idővel minden jó fia Rómának, de még a lánya is, mert:

»A Gavallérok sok szűzet meg rontanak
Sok házi kötést is rútol fel bontanak.«

Mindezt persze Naso okozza s véleménye nem is lehet más, mint:

»Menyen a Pontusra Naso Hajózonak.«

A második Consiliarius (187—250) a saját lányát siratja el Augustus előtt. Lefesti szépségét, szűzies szemérmét, a tanulásban Minervának szolgálását. De ez is úgy jár, mint az első consiliarius fia:

»Egykór sárgúl sápad hanyatlík ortzája
— — — — —

Szerelmes notákat énekelgét szája.«

Szeme buján ragyog, sokszor kijárkál. Apja intésére:

»Akarván engedni nem mert világosan
De a titkos munkát folytatta titkosan
A sok harapás volt ortzáján bokrosan
De a kendőzéssel titkolta okosan.«

Később, hogy apja nem ereszti hazulról, »szerelmes kinyába« belehal és párnája alatt Ovidius verseit lelik. Az apa már nem is bánkodik leánya holtán, ha már »íly meg veszett vala«, de kívánja:

»Mint hogy Naso ilyen szörnyű gyászt okozott

— — — — —
Veszen ki Romából hamar az átkozott?»

A harmadik Consiliarius (250—286) általánosságban kel ki a római nők ellen. Az asszony utálja férjét, pénzért adja-veszi a szerelmet. Az utczára cziprán kiöltözik:

»Mázolja ortzáját piros festékével
Szűk farát neveli abrönts mértékével.»

Nem gondol gyermekével, a gazdasággal, csak az adósságot
»neveli férjére.« Oka ki volna más?

»Mind Naso tsinálta az ily Asszonykákat

— — — — —
Ne nézd el hát Roma az ilyen hibákat
Öld ki Ovidiust büntesd a«

A negyedik Consiliarius (287—330) példákat idéz a buja szeretet rossz végére. Felhossa Cleopatra és Antonius, Páris és Heléna, Cereus és Progne, Eneas és Dido, Thisbe és Pyramus, Clytemnestra és Aegisthus, Laodamia, Capaneus és Evadne esetét, végül Nasonak nyakába varrja ilyképen:

»Naso mind ezeket versbe szedegette

— — — — —
A buja szűzeket ekkép ketsegette
És így az Ifjakat mind meg vesztegette
Méltó hogy meg válylon kedves Hazájától.«

Most jut szóhoz Ovidius. Hosszú mondókával (331—390) menti magát, hogy ő nem vét, mert a természetet írja le. Feltette versei elé, hogy »Jány ne olvassa,« de szemök elől el nem rejtheti. A vers nem rontja meg a szűzies gondolkodókat, csak a bujákat. Igaz, hogy írt szerelmes verseket, de írt »orvosló remeket« is. Azután Vergilius, Horatius, Propertius, Sappho és Tibullus szerelmes stropháival igazolja magát, a kik ezért még sem bűnhődtek. A templomok is csábíthatnak bűnre s az asszony:

»Ha nézi Jupiter gyakor szerelmeit
Nem oltja meg hanem gerjeszti tüzeit.«

A meglett dolgok írói is tele vannak buja szerelmekkel s a theatrumok is rontják a szűzeket. Augustus azonban (391—392) nem bocsát meg neki és a két Consulnak (393—398), továbbá a négy Consiliariusnak (399—412) rövid repplikái után, így szól a »Sententia«:

August. Csász.
1-ső Consul ismét.
A 2-ik Consul.

Szám kivettetéssék
Ekként büntetetéssék
Ki rekesztetéssék

1-ső Consiliarius.	Fel jegyeztettség
2-ik Cons.	Versét meg égensék
3-ik Cons.	Gallyára küldessék
4-ik Cons.	Scithákhoz vezessék.«

A kissé humoros ítélezést Augustus fejezi be (420—427). Kimondja Ovidiusnak Scithiába száműzetését, jó hajókázást kíván neki a Pontuson s gúnyosan felhívja, hogy a beszélni sem tudó Sarmatáknak legyen »Mesterek«.

Itt valószínű, hogy a császár és tanácsosai eltávoznak s Ovidius is hazamegy bucsuzni, de ezt csak gyaníthatni az alábbiakból, mert a színműben erre utalás nincs.

És »Ovidius — elég férfiatlanul — sír« a színpadi utasítás szerint és feleségéhez fordulva (428—439) jajgat »siralmas ügyükön«. Kéri nejét, könyörögjön érte a császárnál. Felesége (440—459) nagy siralommal és szóáradattal válaszol az ő »szerelmes Pajtásának«. Megigéri, hogy könyörögni fog Augustusnak és leányát, Perillát rögtön is viszi magával. A császár előtt aztán előbb Ovidius Felesége (460—487) esedezik férjének kegyelemért, Istenhez hasonlítván Augustust, majd lánya Perilla (488—523) rimánkodik atyjáért, kiemelve, hogy atyja könyve ugyan telve szerelemmel, de dicséri ám több helyütt a császárt is. Kéri Augustust, tekintsen ártatlan személyére és ő érte kegyelmezzon meg Ovidiusnak. Augustus azonban (524—527), a mit kimondott, meg nem változtatja, Nasonak tehát menni kell a Géták földjére.

Most Venus és Cupido jelennek meg a császár előtt, hogy megmentse kedves poétájakat. Venus (528—567), mint illik, előre bocsátja, ki ő és »hóval vetekedő gyenge fejérsége« mennyire győzhetlen; aztán haraggal fordul Róma ellen, a hol kinevetik és Nasot, a ki »egyedül valami« köztük, még meg is büntetik. Hálátlanság, hogy az ő oltára ellen járnak, holott Róma is az ő segélyével épült. Hogy Ilium elpusztult, hogy Lavinia Aeneast megszerette, hogy Marstol Silvianak két fia született, hogy a sabini szüzeket elragadták:

» — — — azt a sok sebhető tüzeket
Mellyek szaporítták Vitézeiteket.«

mind ő szerezte, okozta és mégis ellene és Ovidius ellen állnak. Cupido (568—591) hatalmával dicsekszik, melyhez hasonló csak Ovidiusnak van, ki és írásai neki nagyon tetszenek. Felindulva kérdi, hogy merték azért megbüntetni Nasot, a miért inkább jutalommal tartoznának és megfenyegeti őket, ha végzésüket vissza nem vonják.

Augustus (592—611) kérőleg fordul az istenasszonyhoz. Mindnyájan készek ők Venust tisztelni, de Naso verse nem szolgál a tisztaság és nyájas barátság istennőjének becsére, mert a rút fajtalanságnak gerjesztője. Ha Ovidius Rómában marad, elvész a város, melyet fegyver meg nem ronghat.

Venus erre (612—615) szépen megadja magát. Ha hát Naso versei ártnak Róma szűzeinek, maradjon a végzés.

Ovidius pedig — elhagyatván istentől és embertől — »barátit szánja« vagyis sajnálja és tőlük pár sorban (616—623) búcsút vesz. Ovidius Felesége és Perilla rövid felkiáltásai után (624—627) a költőtől két barátja válik el hosszabb mondókával. Közülök az első (628—655) a sors gyakori változásával vigasztalja Ovidiust s kínjainak bátor viselésére inti. A második (656—675) levelet kér elváló barátjától és figyelmezteti, hogy írjon a császárnak is, mert kegyelmes fejedelem az még az ellenséghez is, nemhogy a hazafihoz.

»Ovidius indul« és fogadkozik (676—677), hogy barátjainak tanácsa szerint fog cselekedni; majd, miután Barátai (678—679) szerencsés utat kívántak neki, mentében (680—683) Helicon szűzeihez esd, hogy sirassák meg. A Musák csakugyan ott teremnek és a bujdosó poéta nyomában búsan éneklük:

»Szemünk ki tsorgó essői, Gyászos Naso követői
Orzáinkon fojdogálnak, Alattunk tótsával álnak
A Pimla hegye teteje, Gyászba borult sík mezeje
Naso szám ki vettetik, Tőlünk mesze üztetik
Vajon ugyan mit véthetett, hogy eként meg büntettetett
Egek kínját tekintsétek. Fájdalmaít enyhítsétek.«

Itt változik a színtér. Ovidius már a Géták földén jár-kei.
»Két Géták beszélgetnek« (690—705) s nézegetik a »néma Németet«, a ki nem tud velők szólni. Jellemző és jóízű párbeszédük így hangzik:

»1-ső. Komám Uram lát kend egy néma Németet
Az minden szó nélkül tölti az életet.
2-ik. Látom Komám. Felel tsak tsupa nézéssel
Vagy feje hajtással vagy pedig intéssel.
1-ső. Az a hazájába tán kőre tétetett,
Hogy ide jött hozzánk mint szám kivettetett.
2-ik. Ugy kel lenni itt is a szépet keresi,
Mikor menyen hozzá titkon tsak azt lesi.
1-ső. Ej üsse kő koma töltsünk egy pipára,
Vonuljunk be ide egy kis pálinkára.
2-ik. Gyerünk éppen falu gyűlése most léssen,
Itt léssz a törvény szék ez a kortsma készen.
1-ső. Én is Bíró vagyok kend a Tanátsbeli,
Most sok bűnös vagyon a' butykos lesz teli.
2-ik. Jobb is szolgáltatni így az igazságot,
Csak így bolondítsuk a paraszt világot.«

Ovidius szeme szintén megakad a két emberen s latinul szólítja meg őket, mire azok magyarul felelnek és köztük a következő tréfás szóváltás támad (706—723)

- »Ov. State Getae torvi scitisne Latine?
 1-ső. A mi helységünkbe nem lakik Platine.
 Ov. Hospitium date vos profugo viro.
 2-ik. Mi dolog van velem? Én vagyok a Biró.
 Ov. Nullus Jupiter est tam fero fors ponto.
 1-ső. Kevés most a széna nem kapsz itt forspontot.
 Ov. Proxus non viget hic lingua Latialis.
 2-ik. Hová mennél rajta ha szinte kapnál is.
 Ov. Ducite exulem in diversorium.
 1-ső. Nints itt Szilvorium tsak Gabonorium.
 Ov. Fertne vestra terra generosum vinum?
 2-ik. A' mitsodás biz az nem is igen finum.
 Ov. Jubete pro nummis epulas ferendas.
 1-ső. A' mitsodást főzhet Isák az árendás.
 Ov. O dulcis Patria Musarum o' Schola!
 2-ik. Losontzra igyekszik ott van az Oskola.
 Ov. O! urbis Domina divum domus Roma!
 1-ső. Nem arra van Losontz erre meny jó koma.«

És Ovidius csakugyan eljut Losoncra és pedig mire oda ért, már megtanult magyarul is, mert a losonczy diákokat (724—737) e nyelven szólítja meg. Beszélgetése a diákokkal annyira érdekes és korfestő, hogy terjedelme daczára (723—763) is megérdemli a teljes közlést:

»Ovidius Losonczon Deákokhoz.

- Ov. Sok jókat kívánok Humanitástoknak.
 1-ső. Deák. Mi is kívánói vagyunk azoknak,
 Ov. Hallottáké hírét Naso Poétának?
 2-ik. Hallottuk Rómából a kit ki hajtának.
 Ov. Jól meg nézzen kentek mert én magam vagyok.
 1-ső. Oh áldott szerentse kintseid mely nagyok.
 Ov. Én szám kivettem Róma Városából.
 2-ik. De ugyan kinek az görbe hatalmából?
 Ov. Császáréból. Kentek mely Jupitert félnek?
 1-ső. Igen jól. De Kentek valyon miként élnek?
 Ov. Bizony pénz dolgából tsak szűken beszélnek
 S a Borért jószágot mind el vesztegélnek.
 2-ik. Maradj itt hát Naso Losontz Városába
 Innya majd el megyünk estve kis karsába.
 (Ovidiusnak bort hozatnak.)
 2-ik. Inas! eregy hoz bort innen a' kortsmárol.
 Inas. Kend is tsak iszkogál nem gondol magáról.
 1-ső. Jőszte jőszte pattogsz boszorkány születete.
 Inas. Tegnap hoztam most is adós kend érette.
 2-ik. Kináld pajtás Nasot had köpjön egy kitsinyt,
 Majd tán el felejtí a rajta esett kint.

- 1-ső. Tessék innya kérem szépen kigyelmedet
 Ov. Ejnye a véremmel egybe egyeledett.
 2-ik. Tudnále most verset mondani egyszerre?
 De szomján nem vagy most alkalmatlan erre!
 1-ső. Tehát áld meg e' mi kitsiny Oskolánkat
 Egyes Tanítónkat, s jól tevő Dajkánkat?
 Ov. Éljenek sokáig a kik tanítanak!
 Azok is a' kik itt Deákot tartanak
 Kő falaitokba békesség lakozzon
 Kitsiny Oskolátok szépen virágozzon.
 Ov. Olvassátoké ti a jó Poétákat?
 2-ik. Nem igen szeretik itten a Musákat.
 Ov. Borba kel be adni majd tán meg szeretik.
 1-ső. Hijába a Tótok a' verset nevetik.
 Ov. Ugy de a Magyarok talán tanulgatják?
 2-ik. Bizony ők is ettől magok vonogatják.
 Ov. Hiszen a Poësis nagy recreatio.
 1-ső. Ugy de üres hasznak rosز consolatio.
 Ov. De én meg mutatom a míg itten lészek,
 Hogy még a Tótból is jó Poétát tészek.»

Hogy-hogy nem Losonczirol egyszerre Romában termünk s Morióval találkozunk, ki ezuttal postás szerepet kapott. Ovidius levelével köszönt be legelőbb is a császárhoz (764—767):

- »Kivánok keteknek szerentsés jó napot!
 Nem szoktam le venni a' siros kalapot,
 Ovidius küldött egy pár hitván tsapot,
 E' levélbe írta hogy van az állapot.«

A levelet (768—795) a Notárius olvassa fel és benne Naso, mint gondolható, kegyelemért könyörög. Tulajdonképen nem is a császárhoz fordul, hanem a levélhez, mint élő személyhez intézi kérelmét: menjen Augustushoz s mondja el szenvedéseit, miket 9 évi száműzetése alatt kiállott.

Ugyancsak Morió útján jut levélhez Ovidius Felesége is (796—801):

- »Édes jó Aszonyom egy levelet hoztam
 Násotól, a kivel együt mulatoztam,
 Hej a kend Urának rongyos a Gatyája,
 Hat holnapja van csak hogy nem volt tisztája.
 Varga kasza kéne szakállát el vágni
 Tüzes vassal szokta néha-néha rágni.«

A költő (802—821) kéri nejét könyöröggön érte a császárnál. A felolvasó persze itt is Notárius uram.

Perillához így állít be Morio (822—829):

»Egy levelet hoztam húgom Aszonykának
 A számkivettett Naso leányának.
 Naso azt ígérte Hugom kigyelmednek
 Halván kigyelmeitek hogy szerelmeskednek,
 Ne bolondozzon kend job lesz ha tanulgat,
 Mint magát pengozza s tükörbe bámulgat.
 Hej kend milyen tzifra, de tzudar ám Naso
 A Pontus tengeren rongyos hajókázó.«

A levélben (830—853), melyet ismét a Notárius betűz ki, a gondos apa arra inti leányát, ne czifrálkodjék, ne bámuljon a tükörbe, hanem tudományal, kegyességgel szépítse lelkét.

Es a levelek nem hiába járnak. Ovidius felesége (854—857), és lánya (858—861), majd első és második barátja (862—869) egymás után instálnak a császárnak, hogy Ovidiust ereszsze haza. A négyes kérelem végre meglágyítja a két Consul (870—873) és miután »A 4. Consiliarius reá áll« (874—877), Augustus sem ellenkezik (878—881):

»Ha már meg egyeztek s tesztek ítéletet
 Per gyalog küldjeteK érte egy követet.«

A Notárius megírja az absolutiot (882—889) és Ovidius — mintha csak Marconi találmánya sem volna új a nap alatt — rögtön búcsúzik a Deákoktól (890—893), tanácsul adván: tiszta verset szerezzenek, hogy úgy ne járjanak, mint ő. A Deákok is elkövetkeznek a költőtől (894—897) és pedig azzal az ígérettel, hogy Ovidius itt létét versekbe rendelik.

Hazafelé indultában (898—909) üdvözli Naso hazájának ékes kőfalait, fellegekbe nyuló tornyait, a császárt, a tanácsot, feleségét, lányát és áldozatot rendel az Istennek, hogy haza segítették.

A Musák is örülnek és örömeiknek egy dalban adnak kifejezést, mely a Tied vagyok nótájára megyen:

»Félre bukor had ugorjak örömembe,
 Naso visza jöve kitsiny seregembe.
 Uttzu kurutz durva Tanáts ludá lettél
 Meg tetszik hogy éh¹ gyomorra szappant ettél.
 Talán a Pálinkás butykost emeltétek,
 Mikor e jó Poétát megbüntettétek
 Tót a Bíró, Tót a Tanáts s a Polgárok
 Részeg fővel nem tudhatják hol az árok.
 Semmi, holnap reggelig ki józanodnak,
 A mikoron megént újra ittasodnak,
 Ha fel önthet a Garatra tsak tántorog,
 Azt állítja ha le nézhet a föld forog.

¹ Az eredetiben: »ég« valószínűleg tollhiba.

Üsse guta hadjunk békét a Tanátsnak,
 Nyelét meg rezelték már a kalapátsnak,
 Naso velünk igyál, egyél, vígan legyél,
 Ha gyenge vagy éjtszakára vígan egyél.«

A színmű végén Epilogus szolgál jó tanácsccsal (926—981). Naso példája megtaníthat minden ifjút, hogy a Musa nem szereti a »fertelmeket.« Nem kell tehát »úzni szerelmeket«, »gyakorolni a titkos helyeket« és »olvasgatni a buja könyveket.« Fő-fő kötele-sége az ifjúnak a bölcsességre jutás. Rút dolog az éjjeli járkálás, a szerető tartás. Lám Heléna és Troja, Piramus és Thisbe, Leander és Hero példái mutatják, mily rontó hatalom a szerelem. Sokat visz pokolra is, a kik onnan, mint hajdan Hercules, nehezen jöhetnek ki. Azután Ovidius nevének hűségét, barátinak állandóságát, »ékes Perillának virtusait« dicséri és ez utóbbi teszi »például sok Kis Asszonykának«, mivel apját siratta és a »könyvek olvasását tartá fő gondjának.« A losonczy bírákat sem felejtí:

»A Géta Bírák is kik itt beszélének
 Kérem ne a butykos mellett ítéljenek.«

Végszava a közönséghez:

»Már meg állott a' mi Poëtai vérünk,
 Mához esztendőre többeket ígérünk,
 Kivált ha töb időt Oskolánkba érünk,
 Most pedig töletek engedelmet kérünk.«

Időrendileg a legutolsó a második, illetve első könyvnek 98—106. lapjain olvasható kis dialogus:

THETIS ÉS LIEUS

AVAGY A'

VÍZ ÉS A' BOR KÖZÖTT AZ ELSŐSÉGRŐL VALÓ VETEKEDÉS

Iratott Lossontzonn 1793. diebus Canicularibus.

Ennek ismertetését azonban, minthogy nem szorosán vett színdarab s különben is a megkerült és kevésbé hozzáférhető eredetivel együttesen szándékunk kiadni, — ezúttal elmellőzzük és a protestáns iskoladrámák ezen első csoportját, melyet nyomon követend a második, egyelőre befejezzük. Ismertetésem kissé hosszúra nyúlt, azonban szándékosan nyújtottam ily hosszúra, mert ezen eleddig teljesen ismeretlen, sőt sokak által egyenesen megtagadott XVIII századi protestáns iskoladrámának lehetőleg hű képét akartam nyújtani. Akadnak, meglehet, a kik — mint eddig is többen — kétségbe fogják vonni e színműveknek protes-

táns voltát, de én mindazoknak megnyugtatóra előre is kijelenthetem, hogy részint magokból a drámákból, részint máshonnan vett egykorú adatokkal be tudom és be fogom bizonyítani állításomnak helyességét. Tervem volt ez ismertetéssel összekapcsolni érveimet és bizonyítékaimat, de minthogy azok a protestáns iskoladrámák számával együtt egyre erősbülnek és sokasodnak, czél-szerűbbnek láttam az értekezést — bővebb és lehetőleg helyszíni kutatások tétele végett is — ez ismertetéstől külön választani. Annyi már az eddigiekből is látható, hogy a protestáns puritanismus nem volt ellensége az ifjúság efféle nemesebb szórakozásának. Nemcsak Patak és Losonc, de kikéri a maga igaz jussát Debreczen s a kies Erdély is és a protestáns iskolai színmű irodalom nem sokára elfoglalja méltó helyét a hazai katolikus szerzetesrendeknek effajta elmetermékei mellett.

BERNÁTH LAJOS.

